

“Kansarmoede kan de hoofdbezigheid van een heel gezin zijn. Dat heb ik echt ervaren”.

Lore, 21 jaar, studente lerarenopleiding

Lore had al wel eens gehoord op stage dat sommige kleuters slecht gekleed naar school kwamen of nooit een koek of stukje fruit bij hadden. Ze had daar verder niet echt bij stil gestaan, tot ze in het kader van haar studie wekelijks op bezoek ging bij een kansarm gezin. Plots werden de theoretische lessen uit de opleiding een levensecht deeltje van haar eigen wereld.

Lore is 21 jaar, in België geboren en woont in Oostakker. Ze volgt een opleiding tot kleuterjuf en is één van de 700 studenten die de voorbije tien jaar bij Kompanjon vzw studie- en opvoedingsondersteuning aan huis boden aan kansarme gezinnen in Gent.

Wat doet Kompanjon vzw?

Kompanjon vzw wil kansarme kinderen kansrijker maken via studie- en opvoedingsondersteuning aan huis. Studenten uit het hoger onderwijs bieden de concrete en professionele ondersteuning voor deze gezinnen. Ze doen dit in het kader van een stage of een keuzevak “maatschappelijk engagement”. De studenten volgen meestal de lerarenopleiding of een opleiding in de zorg of hulpverlening. Door wekelijkse bezoeken aan huis komen de studenten terecht in een voor hen vaak nieuwe context met etnisch-culturele verschillen, met meertaligheid, met slechte behuizing, met armoede, ... Maar ze leren ook huizen kennen vol gastvrijheid, vrolijkheid en

zorg van ouders en kinderen voor elkaar. Studenten beginnen de opdracht bij Kompanjon vzw vaak met een mengeling van nieuwsgierigheid en engagement. Soms ook met onzekerheid en vooroordelen. Dit was ook het geval bij Lore in het begin van haar stageperiode.

Lore werd door haar coach geïnformeerd over het gezin waarbij ze zou terechtkomen. De ouders waren van Bulgaarse afkomst en kenden weinig Nederlands, de kinderen hadden het moeilijk op school en er was al eens sprake van pesten en vechten op school. Het jongste kind zou regelmatig ziek zijn en makkelijk thuis blijven. Na de briefing gaat Lore met een hoofd vol vragen naar huis. Eénmaal thuis, doet haar thuis. Haar ouders begrijpen haar en wakkeren haar onzekerheid verder aan. “Wat moet een jong meisje trouwens alleen aan de Dampoort? Moet ze daar echt naartoe? En de donkere maanden moeten nog komen.” Twee dagen later maakt Lore een afspraak met haar coach. Ze ziet het niet zitten. De paniek heeft haar vast, ze huult zelfs. De coach neemt tijd, luistert, stelt gerust,.. Uiteindelijk stemt Lore toe, maken ze een afspraak en gaan enkele dagen later samen voor het eerst naar het gezin.

Het verhaal van Lore is voor veel studenten herkenbaar. Meewerken in een organisatie zoals Kompanjon vzw is voor hen niet vanzelfsprekend omdat de situatie van de

gezinnen zo anders en nieuw voor hen is. De coaches van Kompanjon vzw bieden alle studenten professionele en tegelijkertijd warme en laagdrempelige ondersteuning. Zo zorgt Kompanjon vzw ervoor dat toekomstige leerkrachten en hulpverleners zich door deze ervaring vaker solidair en met begrip opstellen ten aanzien van kinderen en hun ouders in kansarmoede. De dynamiek tussen studenten en gezinnen wordt ook na de opstart van de begeleiding aan huis nauwgezet opgevolgd door een professional van Kompanjon vzw. De coach komt regelmatig aan huis bij het gezin, en volgt intensief het traject op van de student.

Het appartement heeft een rare ingang, er zijn veel bellen,... Binnen is het héél warm, er wachten haar zes kinderogen die haar nieuwsgierig aankijken. Er is een kanarie, en de TV staat op een Turkse zender waar niemand naar kijkt. Moeder is hartelijk, maar geraakt niet veel verder dan “dat ze héél blij is en dat het meisje welkom is”. “dat ze in Bulgarije niet veel naar school is geweest en dat Nederlands véél moeilijk is”. Ze begint zich uitgebreid te excuseren, haalt dan oranje limonade en scheurt het ene pakje koekjes na het andere open. Lore weet niet goed waar te beginnen maar haar coach lijkt zich op haar gemak te voelen, ze drinkt koffie en maakt grapjes met de kinderen. De boekentassen gaan open, er komt een agenda tevoorschijn en werkblaadjes en een doosje met letters. Lore heeft een kennismakingsspelletje mee en na een tijdje is iedereen bezig, er wordt met handen en voeten gepraat en gelachen. Iedereen ontspant, de coach is tevreden en verdwijnt stilletjes. Moeder zegt nog tien keer “Bedankt!”

Studenten ondersteunen gedurende drie maanden wekelijks één gezin. Er wordt naast het huiswerk ook tijd gemaakt voor spel- en leesplezier, welbevinden, vrije tijd,... . De band met de ouder(s) wordt hechter: studenten beantwoorden hulpvragen, geven kennis en informatie door aan de ouder. Eventueel ondersteunen zij ouders bij een oudercontact

op school, of vergezellen zij het gezin naar de bibliotheek in de buurt.

De studenten volgen gedurende het traject tien uren vorming en intervisie bij Kompanjon vzw. Theoretische kaders worden gekoppeld aan de concrete ervaringen van studenten. Zo wordt er gesproken over kansarmoede, ouderbetrokkenheid, interculturele communicatie,... De studenten zijn afkomstig uit verschillende opleidingen en dat geeft deze intervisiemomenten een interdisciplinair karakter. Toekomstige leraren leren van toekomstige welzijnswerkers en omgekeerd.

In de voorbije tien jaar ondersteunde Kompanjon vzw meer dan zevenhonderd gezinnen in Gent. Sinds kort is de organisatie ook actief in Antwerpen.

Welk verschil maakt Kompanjon vzw voor studenten en gezinnen? Een evaluatiestudie.

Kompanjon vzw wil toekomstige leerkrachten en welzijnswerkers voorbereiden op de diversiteit in de klas en samenleving. Dit klinkt allemaal mooi op papier, maar in welke mate

Kennis over kansarmoede wordt gemeten aan de hand van stellingen:

De verwachtingen van een leraar hebben een invloed op de leerprestaties van jongeren

speelt Kompanjon vzw ook daadwerkelijk een rol in het verwerven en versterken van kennis, vaardigheden en attitudes (competenties) van studenten in opleiding voor het herkennen van en omgang met kansarmoede? In 2017 onderzocht Charlotte Moerkerke in welke mate Kompanjon vzw deze doelstelling bereikt.

Bij 46 studenten die tijdens het eerste semester van het academiejaar bij Kompanjon vzw gezinnen ondersteunden, werden aan de hand van een pre- en postmeting, verschillende vaardigheden en attitudes gemeten, alsook de kennis die zij hadden over

het armoedethema. Er werd in de vragenlijst steeds onderscheid gemaakt tussen enerzijds het detecteren van kansarmoede en anderzijds het omgaan met kinderen en gezinnen in armoede. De *kennis* en inzichten van de studenten, over armoede, werden gemeten aan de hand van stellingen, waarbij ze konden aangeven in welke mate ze hierover kennis beschikten (geen kennis tot kennis op expertniveau).

Metten hoe vaardig studenten zijn in hun omgang met kansarmoede aan de hand van een casusbespreking:

Hoe ga je hier mee om, rekening houdend met de empowerende visie van Kompanjon? Leg uit.

Verjaardagen worden op de school van Elirjana niet langer gevierd met individuele traktaties voor de klasgenoten. De school vraagt dat elke jarige een boek koopt voor de klasbibliotheek. Vooraan in het boek komt dan een sticker met de boodschap: "Dit boek werd aan de school gegeven door ... (naam) ter gelegenheid van zijn/haar ... ste/de verjaardag." Het oudercomité geeft voor de verjaardag een tegemoetkoming van 5 euro aan de ouders van de jarige, zodat kansarme ouders de schooltraditie kunnen volgen. Wanneer Ipek jarig is, heeft ze een boek bij voor de klasbibliotheek. Trots toont ze het aan haar klasgenoten. Michael roept luid: "Die boeken lagen vorige week op de markt, die kosten nog geen 3 euro!". Meteen wordt Ipek knalrood. (Diversiteitsactie, 2017) Ipek komt thuis met deze situatie. Als student(e) bij Kompanjon vzw hoor je het verhaal ook van Ipek.

De *vaardigheden* van studenten inzake armoededetectie en omgaan met armoede, werden gemeten aan de hand van enkele casussen en stellingen, waarbij de studenten een reactie moesten geven op de casussen, rekening houdende met de visie op empowerment van Kompanjon vzw. Bij het meten van *attitudes* werd gevraagd naar de risicofactoren en/ of de beschermende factoren van het gezin waarin ze werkten. Kompanjon vzw wil immers dat studenten met een genuanceerde attitude kijken naar hun gezinnen en de sterktes van hun gezin kunnen benoemen, eerder dan te vertrekken vanuit de risicofactoren. De premeting werd afgenomen bij aanvang van de stage, na het introductiemoment en na de eerste kennismaking in het gezin. Nét voor het einde van de stageperiode vulden de studenten de postmeting in.

77% van de studenten gaf in het onderzoek aan dat ze met een andere bril kijken naar kinderen in kansarmoede.

Slaagt Kompanjon vzw in haar opzet?

De algemene resultaten van dit onderzoek laten zien dat een stage bij Kompanjon vzw doet wat het belooft: toekomstige professionals beschikken na een stageperiode bij Kompanjon VZW over beter ontwikkelde competenties voor het herkennen van en omgaan met kansarmoede. Hieruit kunnen we concluderen dat de studenten armoedevaardiger zijn en dat ze hierdoor beter voorbereid worden op de latere beroepspraktijk. 77% van de studenten gaf in het onderzoek aan dat ze met een andere bril kijkt naar kinderen in kansarmoede. Er wordt door 88,6% van de studenten verklaard dat ze de verworven inzichten, kennis, vaardigheden en attitudes zal blijven onthouden, meenemen en hanteren in hun professioneel leven.

Armoede is méér dan een financieel tekort hebben.

Na de stageperiode toonden de studenten in de bevraging méér kennis over enerzijds het detecteren van kansarmoede en anderzijds hoe hier mee om te gaan. Een mooi voorbeeld hiervan is dat na een stageperiode bij Kompanjon vzw, studenten veel meer kenmerken van kansarmoede benoemen. Ze halen het beschikbaar maandinkomen (het financiële aspect van kansarmoede) niet langer aan als enige indicator. In de postmeting hebben ze duidelijk meer aandacht voor andere niet-financiële indicatoren zoals huisvesting, opleidingsniveau van de ouder(s), ... Dit breder kijken dan het financiële is een essentieel basisinzicht opdat toekomstige professionals in verschillende sectoren ook hun rol kunnen zien in het adequaat met armoede kunnen omgaan.

“De visie op schuld is anders dan ik dacht. Hoewel ik het op school anders leerde, moet ik toegeven dat ik vaak de schuld bij de mensen zelf legde. Ze moeten maar niet zot doen met hun geld... Ik zag wel dat het een vicieuze cirkel was, maar ik begreep niet waarom het zo moeilijk was om er uit te komen.”

Welk gezin is kansarm?

Ook qua vaardigheden in het opsporen van armoede was er een positieve verschuiving te zien. Er werden drie hypothetische gezinnen geschetst waarbij aan de studenten werd gevraagd om, rekening houdende met de kenmerken van de kansarmoede-indicatoren (Kind& Gezin), het kansarme gezin te selecteren en hun keuze te verantwoorden. In de postmeting was er een stijging te zien van het aantal studenten dat het kansarme gezin eruit kon halen; hierbij waren ze in staat om meerdere indicatoren te benoemen om hun keuze te verantwoorden.

“Het was de eerste keer dat ik een gezin in kansarmoede ging coachen, daarom zie ik mezelf zeker niet als expert. Ik denk wel dat ik al een aantal signalen kan herkennen en dat ik hierop kan verder bouwen. Ik heb er als het ware eens van kunnen proeven en ik kan hierdoor een aantal kenmerken detecteren.”

Voorbeelden van risicofactoren die studenten aanhalen met betrekking tot hun gezin:

Vermoeidheid, werkonbekwaamheid, weinig leefruimte voor groot gezin, taalbarrière, laagopleidingsniveau vader, scheiding, stress, kenniskloof naar culturele activiteiten en vrije tijd, vader afwezig door lange werkdag, laag stimulatieniveau kinderen, laag inkomen, racisme, pestgedrag, ...

In de beroepspraktijk is dat een zinvolle vaardigheid: een leerkracht die een kwetsbare context aan de hand van verschillende indicatoren kan herkennen, kan gericht tegemoetkomen aan hogere zorgnoden en zo mee gelijke kansen creëren.

Met welke houding kijken studenten naar een gezin in kansarmoede?

Na de stageperiode haalden studenten in het algemeen nog steeds meer risicofactoren aan dan beschermende factoren, als ze het gezin beschrijven. Dit is echter begrijpelijk aangezien studenten hier vaak nog niet vertrouwd mee waren, en deze zaken als eerste in het oog springen. Echter er is wel een stijging te zien

van het aantal beschermende factoren dat men detecteert: studenten ontwikkelen meer oog voor de sterktes in het gezin.

Voorbeelden van beschermende factoren die studenten aanhalen met betrekking tot hun gezin:

Goede huisvesting in goede buurt, warm nest, leergierige kinderen, goede opvolging agenda en rapport, doorzettingsvermogen moeder, steun van Kompanjon, begaan met kinderen, motivatie kind, helpende burens, veel tijd voor de kinderen ,...

Week na week voelt Lore zich beter in het gezin. Ze vindt een manier om afwisselend te werken en te spelen. Ze zoekt passende opdrachten, ze trekt met de moeder en de kinderen naar de bibliotheek. Van haar coach krijgt ze tips en complimenten. Ze vindt deze opdracht eigenlijk wel leuk! Twee maand later op een familiefeest vertelt ze enthousiast over "haar gezin" met een oudere neef. Hij haalt onmiddellijk uit: "Bulgaren? Werken die wel? Is het echt zo moeilijk om Nederlands te leren? En hun kinderen, zijn dat geen vogels voor de kat? En die Dampoort, onverantwoord!" Lore gaat in de verdediging, ze krijgt ruzie met haar neef. Zoveel onwetendheid en zoveel platte argumenten slaan haar uit haar lood.

Tijdens een evaluatiegesprek met de coach en haar docent getuigt Lore nog eens over haar proces, over hoe ze hieraan begonnen is en over hoe verkeerd haar omgeving gereageerd heeft. Ze schaamt zich een beetje. Ze is dankbaar voor de kans die ze gekregen heeft van haar opleiding en van Kompanjon. Ze denkt met veel warmte terug aan Maria en Angelo, aan kleine

Yurat, de luidruchtige kanarie en de vele zoetigheden. Ze hoopt met heel haar hart op een mooie toekomst voor de kinderen en de ouders en zegt: "Je merkt bij alles wat er moet gebeuren dat er meteen gedacht wordt aan hoeveel het kost. Het is niet altijd even duidelijk dat het niet makkelijk is om dingen te kopen en te betalen, dat is ook de bedoeling, om het zoveel mogelijk te verbergen. De vader is zelden thuis en werkt heel hard om de kinderen min of meer dezelfde kansen te kunnen geven als andere kinderen zoals sportklassen bijvoorbeeld."

Conclusie

Het verhaal van Lore toont de groei in haar competenties aan en de verandering in haar visie over kansarmoede. Uit het onderzoek blijkt een verschuiving op vlak van kennis, vaardigheden en attitudes over kansarmoede, van de studenten die stage liepen bij Kompanjon vzw. Ze herkennen beter signalen van kansarmoede, merken meer nuances op. De studenten blijken beter te kunnen omgaan met kansarmoede. Uit dit onderzoek bleek ook dat het zeer nuttig kon zijn voor welzijnswerkers en leerkrachten in spe om een meer genuanceerd beeld te krijgen van wat kansarmoede juist inhoudt en in welke mate dit allemaal een rol kan spelen in het leven van gezinnen. Of zoals Lore opmerkt: **"Kansarmoede kan de hoofdbezigheid van een heel gezin zijn."**

Dit onderzoek werd uitgevoerd door Charlotte Moerkerke, in het kader van haar masterstage in de Pedagogische wetenschappen UGent, en in samenwerking met Kompanjon vzw. Charlotte is ook opgeleid als leerkracht secundair onderwijs en heeft als stagiaire bij Kompanjon vzw ook meerdere gezinnen ondersteund.

*Kompanjon vzw
Nieuwebosstraat 3, 9000 Gent
info@kompanjon.be
www.kompanjon.be*